

GOSPODAROWANIE CZASEM

Historia badań budżetu czasu

Początek badań budżetu czasu – XIX w. (w związku z walką robotników o skrócenie czasu pracy i podwyżkę płac).

Badania w ZSRR

Instytut Ekonomiki i Organizacji Pracy w Nowosybirsku,
Instytuty Pracy – Moskwa, Leningrad, Tbilisi.

W najwcześniejszych badaniach zajmowano się tylko badaniem czasu pracy zawodowej.

Z czasem zaczęto analizować również czas wolny. Wysunięto tezę o związku pomiędzy efektywnością pracy zawodowej a formami spędzania czasu wolnego.

USA, Francja – analizy rynku

Historia badania budżetów czasu w Polsce

Pierwsze badanie budżetów czasu w Polsce – 1927.

Badanie IGS z próby budżetów gospodarstw domowych GUS (343 rodziny – opis spędzania dnia każdego członka rodziny).

Po 1960 r. badania były podejmowane częściej (m.in. badania czasu pracy pracowników kolei, badanie gospodarowania czasem przez kobiety w kontekście aktywizacji zawodowej).

Budżety gospodarstw domowych a budżety czasu

Budżety gospodarstw domowych	Budżety czasu
<p>Sformułowano ogólne prawidłowości dotyczące wydatkowania środków w gospodarstwie domowym (J. M. Keynes, E. Engel, W. Shiff, H. Schwabe i in.)</p> <p>Rozwinęła się teoria decyzji konsumenta (R.G.D. Allen, A. L. Bowley i in.).</p> <p>Fundusz środków pieniężnych jest ograniczony, ale zmienny dla poszczególnych jednostek.</p> <p>Konieczność zakupu dóbr i usług pierwszej potrzeby dla wszystkich jednostek.</p> <p>Wydatki na dobra i usługi wyższego rzędu</p>	<p>Znacznie mniej uogólnień teoretycznych dotyczących gospodarowania czasem (G. Becker, teoria alokacji czasu); R. Gronau, model funkcji produkcji gospodarstwa domowego; J. Mincer, J. Owen, E. Dean)</p> <p>Fundusz czasu jest ograniczony i stały dla wszystkich jednostek.</p> <p>Konieczność realizacji grupy czynności niezbędnych dla wszystkich jednostek.</p> <p>Wydatkowanie czasu na wybrane czynności czasu wolnego.</p>

Harmonizacja badań budżetu czasu na
świecie:

IATUR
International Association for
Time Use Survey

Ogólnopolskie badania budżetów czasu ludności

Rok badania	Liczba osób
1968/1969	10238
1975/1976	21819
1984	45087
2003/2004	20264
2013	40000
2023	

1996 – badanie pilotażowe (2484 respondentów)

Współczesne badania budżetu czasu służą wielu różnorodnym celom: makroekonomicznym i mikroekonomicznym, m.in.:

Cele makroekonomiczne:

- badanie czasu pracy zawodowej (ogólnonarodowy bilans czasu pracy),
- racjonalizacja pracy,
- badanie poziomu życia ludności (informacje o rozmiarach czasu pracy oraz o rozmiarach i sposobie wykorzystania czasu wolnego uwzględniane są przy konstrukcji mierników poziomu i jakości życia),
- cele marketingowe: rozmieszczenie infrastruktury, punktów handlowych, punktów usługowych – pomocne są badania czasu wolnego,
- badanie zapotrzebowania na pewne usługi i produkty,

- badanie zasięgu szarej strefy,
- szacunki wartości pracy wykonywanej w gospodarstwie domowym i ujęcie tej wartości w rachunkach narodowych (rachunki satelitarne),
- oszacowanie wartości czasu wolnego.

Cele mikroekonomiczne:

- określenie różnego rodzaju zasiłków, odszkodowań dla gospodyń domowych, które dużo czasu poświęcają na prace domowe, wychowanie dzieci,
- racjonalizacja pracy w gospodarstwie domowym.

Eurostat zaleca, aby badanie budżetu czasu było przeprowadzane nie rzadziej niż raz na 5-10 lat

Badanie budżetu czasu – 3 części:

- Kwestionariusz o gospodarstwie domowym
- Kwestionariusz osobowy
- Dzienniczek

Kwestionariusz o gospodarstwie domowym

- *grupa społeczno-ekonomiczna gospodarstwa domowego (ustalona na podstawie głównego źródła utrzymania)
- *Skład osobowy gospodarstwa
- *obecność dzieci/formy opieki nad dziećmi
- *posiadanie wybranych dóbr trwałego użytku (komputer, internet, samochód, zmywarka do naczyń)
- *źródło i wysokość dochodów
- *uzyskiwanie pomocy (innej niż finansowa i rzeczowa)

Kwestionariusz osobowy

- *źródło utrzymania
- *wykonywanie/niewykonywanie pracy zawodowej
- *informacje o zakładzie pracy
- *informacje o wykonywanym zawodzie
- *odległość miejsca pracy od miejsca zamieszkania i czas dojścia/dojazdu do pracy
- *informacje o statusie zatrudnienia, wymiarze godzinowym zatrudnienia
- *normy godzinowe zatrudnienia, praca w godzinach nadliczbowych
- *informacje o pracy dodatkowej
- *wielkość dochodu
- *informacje o niepracujących i poszukiwaniu pracy

Kwestionariusz osobowy cd.

- *udzielanie bezpłatnej pomocy i świadczenie usług osobom spoza własnego gospodarstwa domowego (według rodzaju pomocy, według adresatów pomocy)
- *subiektywna ocena statusu zawodowego i społecznego
- *posiadanie/nieposiadanie orzeczenia o niepełnosprawności
- *odczuwanie przeciążenia pracą
- *doświadczanie spóźnień do pracy, szkoły, na umówione spotkania
- *subiektywna ocena sposobu zmiany swojego dobowego rozkładu czasu
- *subiektywna ocena zadowolenia z różnych dziedzin życia, w tym ze sposobu spędzania czasu wolnego

Dzienniczek – najważniejsza część badania

Rejestracja czasu przez dwie doby („fotografia dnia”)

- dzień powszedni
- dzień weekendowy

Rejestracja czynności

- głównych
- dodatkowych

Rejestracja osób towarzyszących

Rejestracja typów wykorzystywanego środka transportu

Główne grupy czynności w europejskim i amerykańskim badaniu budżetów czasu

ETUS –European Time Use Survey	ATUS – American Time Use Survey
00 potrzeby fizjologiczne	01 personal care
01 praca zawodowa	02 household activities
02 nauka	03 caring for and helping household members
03 zajęcia i prace domowe	04 caring for and helping non household members
04 dobrowolna praca w organizacjach i poza nimi	05 work and work-related activities
05 życie towarzyskie i rozrywki	06 education
06 udział w sporcie i rekreacji	07 consumer purchases
07 realizacja zamiłowań osobistych	08 professional and personal care services
08 korzystanie ze środków masowego przekazu	09 household services
09 dojazdy i dojścia oraz inne niewymienione czynności	10 government services and civic obligations
	11 eating & drinking
	12 socializing, relaxing and leisure
	13 sports, exercise and recreation
	14 religious and spiritual activities
	15 volunteer activities
	16 telephone calls
	17 travelling

Tablica 1. Klasyfikacja czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego w ogólnopolskich badaniach budżetu czasu

Lata badania			
1969	1976	1984	2003/2004, 2013
"Czas obowiązku"	"Zajęcia domowe"	"Zajęcia domowe"	"Zajęcia i prace domowe"
Przygotowanie posiłków Zmywanie naczyń Sprzątanie mieszkania Pranie, prasowanie Szycie, cerowanie Reperacje i inne prace Zakupy Szewc, pralnia i inne usługi Załatwianie spraw w urzędach Zajmowanie się dziećmi Doksztalcanie się i kształcenie Praca społeczno-polityczna	Przygotowanie posiłków Zmywanie, sprzątanie Pranie, prasowanie Szycie, cerowanie, robótki na drutach Opieka nad dziećmi i osobami starszymi Palenie w piecach Reperacje, konserwacja urządzeń i sprzętów w domu Inne prace w gospodarstwie domowym	Przygotowanie posiłków Zmywanie naczyń, sprzątanie mieszkania Pranie, prasowanie Szycie, cerowanie, robótki na drutach Opieka nad dziećmi Opieka nad osobami niepełnosprawnymi Przygotowanie opału i palenie w piecu Reperacje, odnawianie, konserwacja sprzętów i urządzeń domowych Inne prace w gospodarstwie domowym	Obróbka żywności Prace związane z utrzymaniem porządku Prace związane z przygotowaniem i utrzymaniem odzieży Ogrodnictwo i opieka nad zwierzętami domowymi Budowa, remonty, naprawy Zakupy i korzystanie z usług Zarządzanie gospodarstwem domowym Opieka nad dziećmi Opieka nad dorosłymi

Lista czynności głównych w badaniu budżetów czasu 2003/2004 (GUS/ Eurostat)

0 POTRZEBY FIZJOLOGICZNE

01 sen

02 jedzenie i picie

03 inne potrzeby osobiste

1 PRACA ZAWODOWA

11 praca główna

12 praca dodatkowa

13 inne czynności związane z pracą

2 NAUKA

21 w szkole/ na uczelni

22 inna nauka podczas czasu wolnego

3 ZAJĘCIA I PRACE DOMOWE

31 obróbka żywności

32 prace związane z utrzymaniem porządku

33 prace związane z przygotowaniem i utrzymaniem odzieży

34 ogrodnictwo i opieka nad zwierzętami domowymi

35 budowa, remonty, naprawy, utrzymanie mieszkania i sprzętu gospodarstwa domowego

36 zakupy i korzystanie z usług

37 zarządzanie gospodarstwem domowym

38 opieka nad dziećmi

39 opieka nad dorosłymi członkami rodziny

4 DOBROWOLNA PRACA W ORGANIZACJACH I POZA NIMI

41 praca dla organizacji

42 nieformalna pomoc dla innych gospodarstw

43 uczestnictwo w spotkaniach organizacji i grup nieformalnych

5 ŻYCIE TOWARZYSKIE I ROZRYWKI

51 życie towarzyskie

52 rozrywka i kultura

53 odpoczynek bierny

6 UDZIAŁ W SPORCIE I REKREACJI

61 ćwiczenia fizyczne

62 zbieractwo, łowiectwo

63 czynności związane ze sportem

7 REALIZACJA ZAMIŁOWAŃ OSOBISTYCH

71 sztuka

72 zamiłowania natury technicznej

73 gry

8 KORZYSTANIE ZE ŚRODKÓW MASOWEGO PRZEKAZU

81 czytanie

82 telewizja i video

83 radio i muzyka

9 DOJAZDY I DOJŚCIA

CZYNNOŚCI POZOSTAŁE

Podstawowe wskaźniki w badaniu budżetu czasu

1. Średni czas trwania czynności w przeliczeniu na jedną osobę biorącą udział w badaniu:

$$\tilde{Y}_a = \frac{\sum_{i=1}^n y_{ai}}{n}$$

\tilde{Y}_a - średni czas trwania a -tej czynności na jedną osobę biorącą udział w badaniu,

y_{ai} - czas trwania a -tej czynności u i -tej osoby.

2. Średni czas wykonywania czynności w przeliczeniu na jedną osobę wykonującą czynność:

$$\bar{Y}_a = \frac{\sum_{i=1}^{n_a} y_{ai}}{n_a}$$

\bar{Y}_a - średni czas wykonywania a -tej czynności w przeliczeniu na jedną osobę wykonującą a -tą czynność,
 y_{ai} - czas trwania a -tej czynności u i -tej osoby.

3. Częstości wykonania czynności:

$$w_a = \frac{n_a}{n} \times 100\%$$

w_a - procent osób wykonujących a -tą czynność w ogólnej liczbie badanych osób

Agregatowe i cząstkowe wskaźniki struktury wydatkowania dobowego czasu:

- a) współczynnik czasu wolnego,
- b) współczynnik czasu efektywnej pracy,
- c) współczynnik aktywności kulturalnej,
- d) współczynnik czasu obowiązku,
- e) współczynnik strat czasu,
- f) współczynnik czasu zaspokajania potrzeb fizjologicznych,
- g) współczynnik czynnej i biernej rekreacji fizycznej.

Współczynnik czasu wolnego - udział czasu zajęć wykonywanych w czasie wolnym w stosunku do czasu wszystkich czynności wykonywanych poza pracą i związanymi z nią czynnościami.

Współczynnik czasu efektywnej pracy - udział czasu rzeczywistej pracy zawodowej w czasie wszystkich zajęć zaliczonych do czasu związanego z pracą zawodową.

Współczynnik aktywności kulturalnej - udział czasu zajęć kulturalnych w czasie wolnym.

Współczynnik czasu obowiązku - udział czasu zajęć obowiązkowych w czasie wszystkich czynności wykonywanych poza pracą i związanymi z nią czynnościami.

Współczynnik strat czasu - udział czasu poświęcanego na zakupy towarów i usług oraz na załatwianie spraw urzędowych w czasie wszystkich czynności wykonywanych poza pracą i związanymi z nią czynnościami.

Współczynnik czasu zaspokajania potrzeb fizjologicznych - udział czasu związanego z zaspokojeniem potrzeb fizjologicznych w czasie wszystkich czynności wykonywanych poza pracą i związanymi z nią czynnościami.

Współczynnik czynnej i biernej rekreacji fizycznej - udział czasu poświęconego na rekreację fizyczną w czasie wolnym.

Tablica 1. Średni czas trwania i wykonywania czynności oraz odsetek osób wykonujących czynność na podstawie badania budżetu czasu 2013 dla osób w wieku 15 lat i więcej.

Lp.	Grupa czynności	Kobiety			Mężczyźni		
		Trwanie*	Wykonywanie**	Odsetek	Trwanie	Wykonywanie	Odsetek
1.	Potrzeby fizjologiczne	11.21	11.21	100,0	10.58	10.58	100,0
2.	Praca zawodowa	2.04	7.02	29,3	3.46	8.03	46,9
3.	Nauka	0.23	5.02	7,5	0.24	5.25	7,4
4.	Zajęcia i prace domowe	4.24	4.33	96,7	2.23	2.48	85,2
5.	Dobrowolna praca w organizacjach i poza nimi	0.25	1.35	26,8	0.17	1.35	17,7
6.	Życie towarzyskie i rozrywki	1.06	1.35	69,4	1.07	1.42	65,2
7.	Uczestnictwo w sporcie i rekreacji	0.21	1.22	25,9	0.27	1.40	26,7
8.	Zamówienia osobiste – hobby, gry	0.25	1.17	32,3	0.45	1.49	40,8
9.	Korzystanie ze środków masowego przekazu	2.29	2.42	91,6	2.45	3.02	90,4
10.	Dojazdy i dojścia oraz inne nie wymienione czynności	1.00	1.16	82,9	1.06	1.22	84,7

*/ w przeliczeniu na jedną osobę biorącą udział w badaniu; **w przeliczeniu na jedną osobę wykonującą czynność

Źródło: na podstawie: *Budżet czasu ludności 2013, cz.1*, Studia i Analizy Statystyczne, GUS, Warszawa 2015.

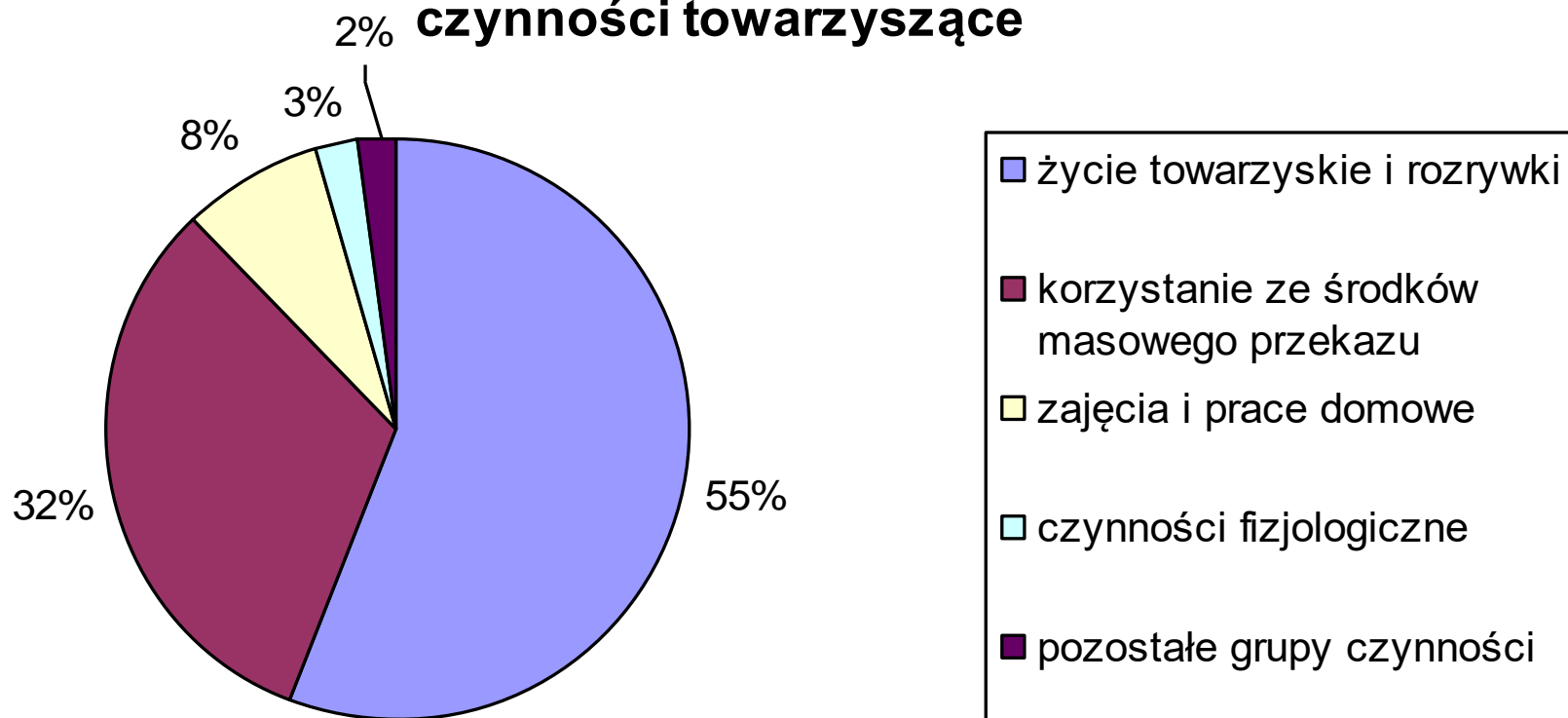
Tablica 2. Średni czas trwania i wykonywania czynności na podstawie badania budżetu czasu z lat 2003/2004 oraz 2013 dla osób w wieku 15 lat i więcej.

Lp.	Grupa czynności	Średni czas trwania czynności (godz. min.), 2013*/			Średni czas trwania czynności (godz. min.), 2003/2004		
		ogółem	kobiety	mężczyźni	ogółem	kobiety	mężczyźni
1.	Potrzeby fizjologiczne	11.10	11.21	10.58	11.03	11.12	10.53
2.	Praca zawodowa	2.53	2.04	3.46	2.34	1.53	3.19
3.	Nauka	0.23	0.23	0.24	0.33	0.32	0.34
4.	Zajęcia i prace domowe	3.26	4.24	2.23	3.21	4.22	2.13
5.	Dobrowolna praca w organizacjach i poza nimi	0.21	0.25	0.17	0.28	0.30	0.25
6.	Życie towarzyskie i rozrywki	1.06	1.06	1.07	1.10	1.10	1.10
7.	Uczestnictwo w sporcie i rekreacji	0.24	0.21	0.27	0.23	0.18	0.28
8.	Zamiłowania osobiste – hobby, gry	0.34	0.25	0.45	0.16	0.10	0.22
9.	Korzystanie ze środków masowego przekazu	2.36	2.29	2.45	2.50	2.39	3.03
10.	Dojazdy i dojeżdżenia oraz inne nie wymienione czynności	1.03	1.00	1.06	1.22	1.13	1.32

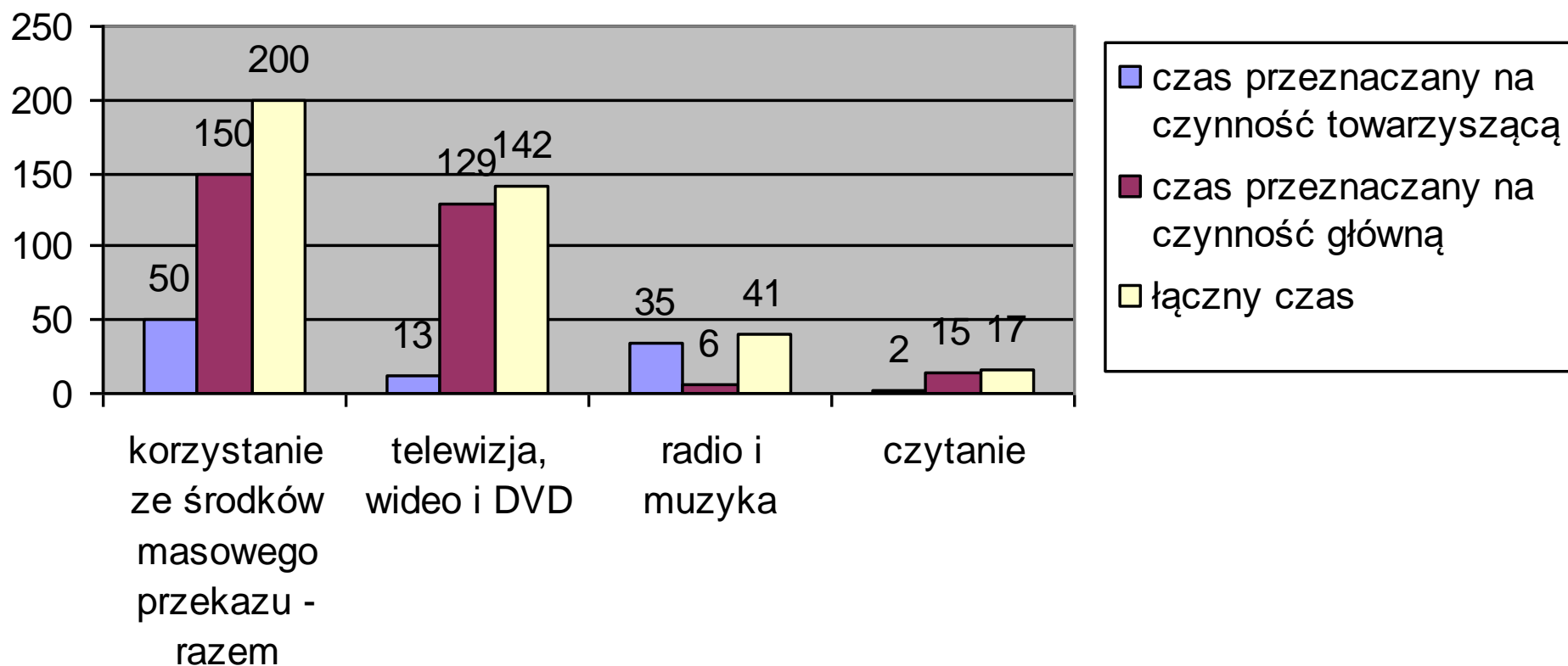
*/ w przeliczeniu na jedną osobę biorącą udział w badaniu.

Źródło: na podstawie: *Budżet czasu ludności 1 VI 2003 – 31 V 2004*, Studia i Analizy Statystyczne, GUS, Warszawa 2005, *Budżet czasu ludności 2013, cz. I*, Studia i Analizy Statystyczne, GUS, Warszawa 2015.

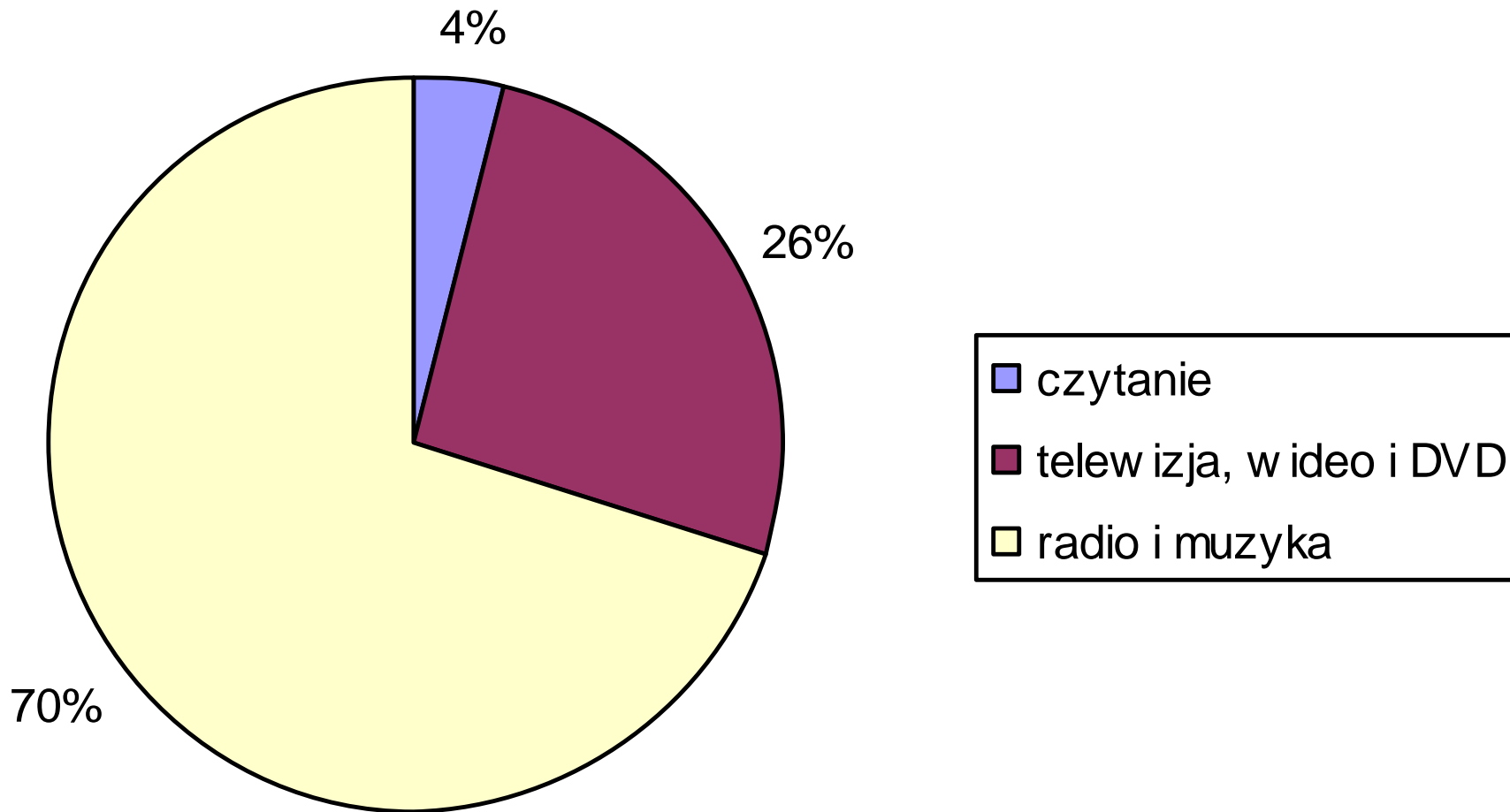
Wykres 1.37 Struktura czasu przeznaczanego na czynności towarzyszące

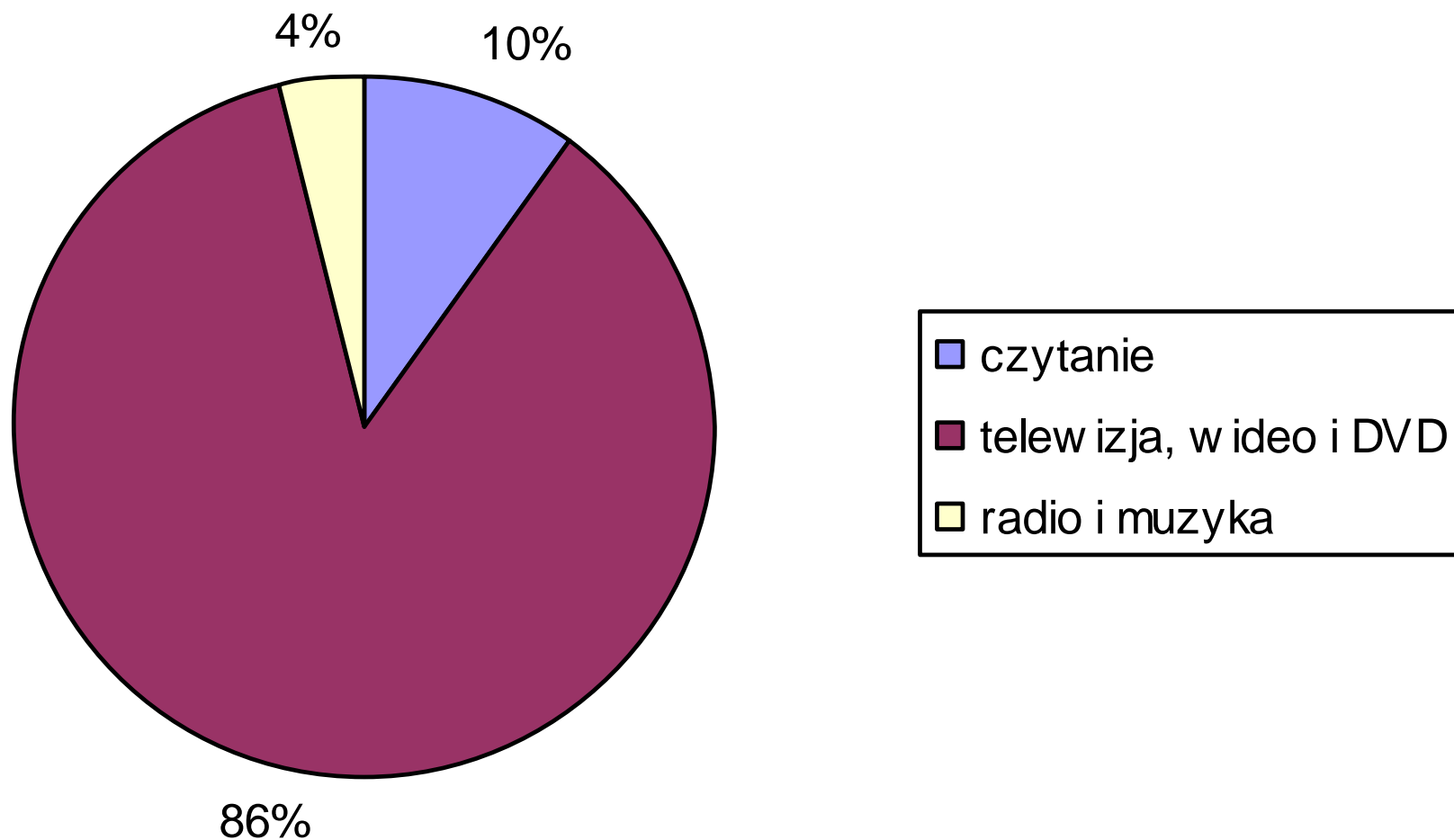
Wykres 1.38 Średni dobowy czas trwania czynności głównej i towarzyszącej w ramach korzystania ze środków masowego przekazu (w minutach)

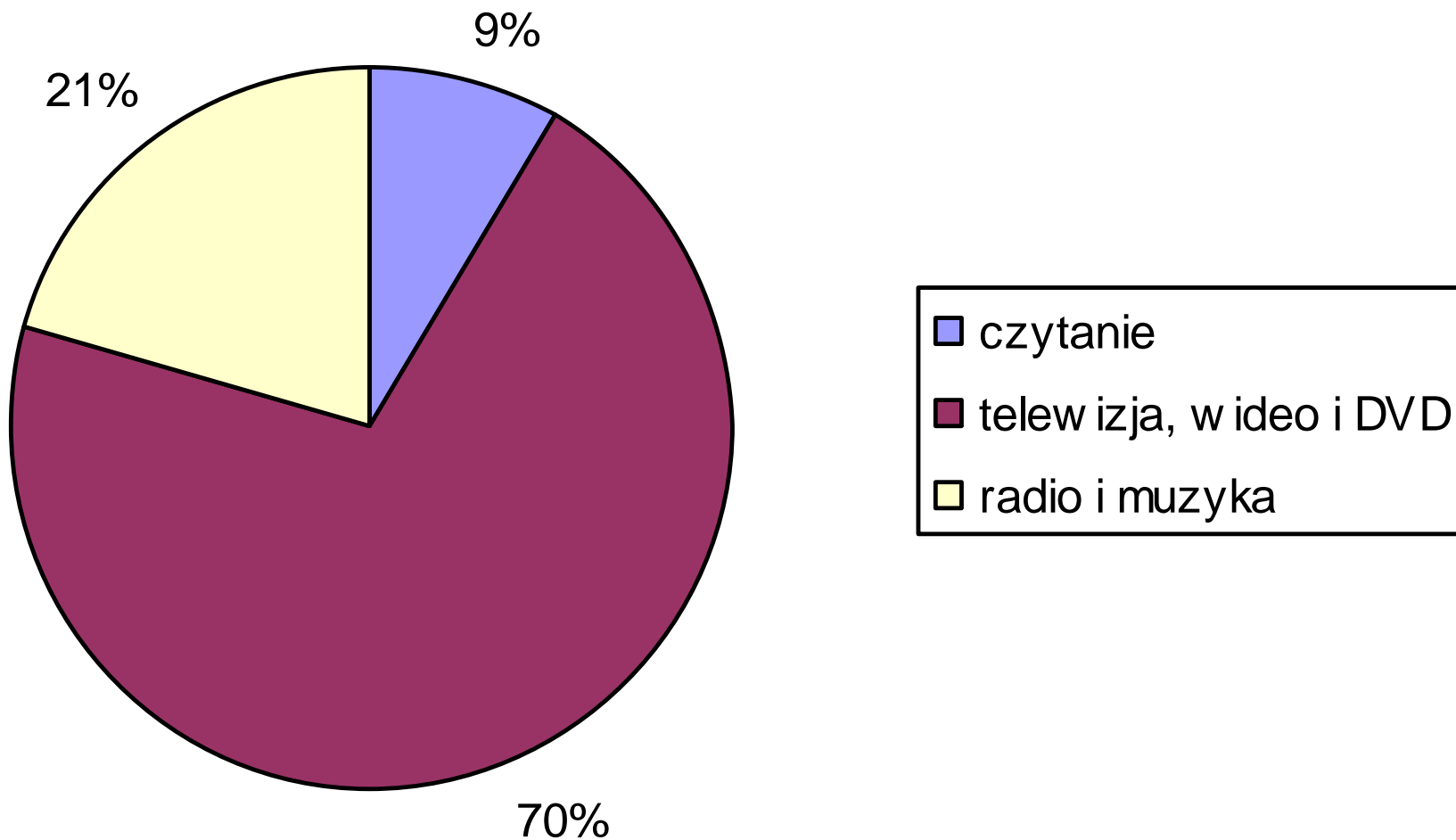
Wykres 1.39a Struktura czasu przeznaczanego na czynności towarzyszące z grupy "korzystanie ze środków masowego przekazu"

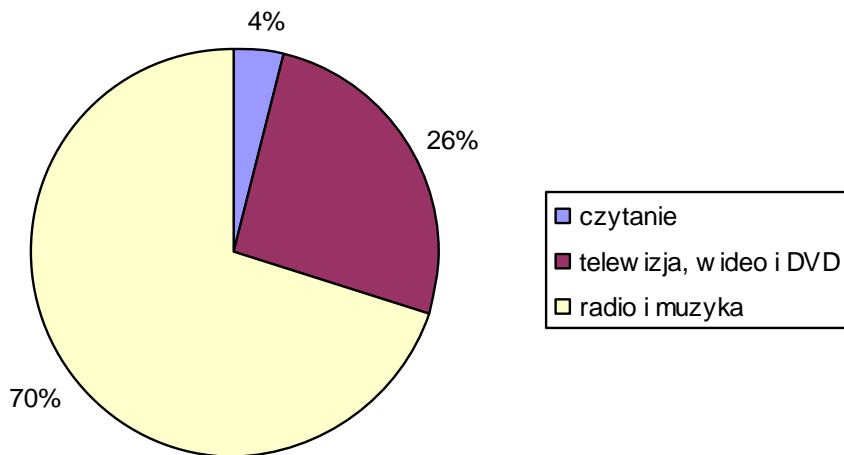
Wykres 1.39b Struktura czasu przeznaczanego na czynności główne z grupy "korzystanie ze środków masowego przekazu"

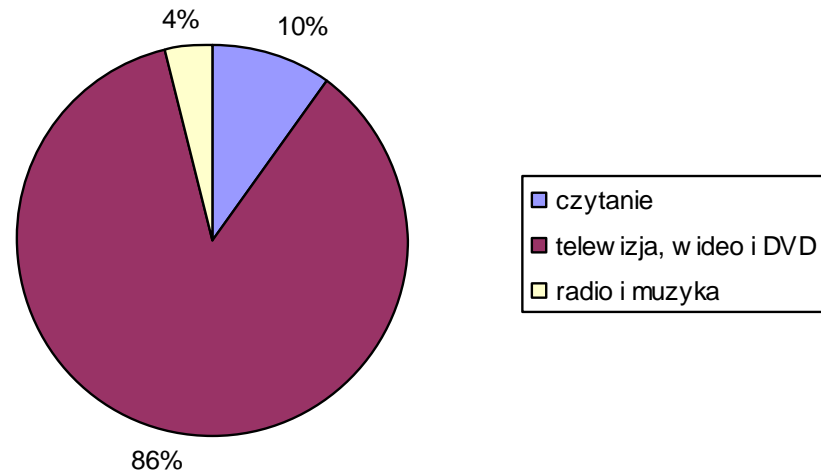
Wykres 1.39c Struktura łącznego czasu przeznaczanego na czynności z grupy "korzystanie ze środków masowego przekazu"

Wykres 1.39a Struktura czasu przeznaczanego na czynności towarzyszące z grupy "korzystanie ze środków masowego przekazu"

Wykres 1.39b Struktura czasu przeznaczanego na czynności główne z grupy "korzystanie ze środków masowego przekazu"

Wykres 1.39c Struktura łącznego czasu przeznaczanego na czynności z grupy "korzystanie ze środków masowego przekazu"

